

Unge mænd og biler. Tilhør inden for og uden for skolen

Kevin Holger Mogensén

Adjunkt, Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet

kevin@ruc.dk

Trine Wulf-Andersen

Lektor, Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet

Lene Larsen

Lektor, Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet

SAMMENDRAG

Med afsæt i teoretiske begreber om tilhør, social læring, sted, heterotopia og modstand viser artiklen, hvordan en lille gruppe unge mænd fortæller om deres liv henholdsvis inden for og uden for en skolekontekst. Formålet med artiklen er at vise, hvordan unges aktiviteter og erfaringer uden for skolen (relateret til biler) kan være med til at understøtte faglige, maskuline, voksenidentitetsudviklinger, der bygger bro mellem hverdagsliv og uddannelse. De unge mænd er alle placeret i uddannelsesforløb som smed eller automekaniker i et praktikcenter på en erhvervsskole. Det metodiske greb, artiklen bygger på, har etableret en kollektiv ramme, hvor de unge mænd forholder sig til og bearbejder fælles sociale vilkår og muligheder i relation til uddannelse og ungdomsliv.

Nøkkelord

tilhør, identitet, uddannelse, modstand, unge mænd, heterotopia

ABSTRACT

This article works from theoretical concepts of belonging, social learning, place, heterotopia and resistance to show, how a small group of young men talk about their lives, inside and outside of a school context. The purpose of the article is to show how these young men's activities and experience (related to cars) outside of school contributes to the development of vocational, masculine, adult identities, which bridges from everyday life to education. The young men are all in an educational program as smiths or auto mechanics in a training center organized as part of upper secondary vocational education. The met-

hodological design establish a collective framework for the young men's reflection on shared social conditions and prospects in relation to education and youth life.

Keywords

belonging, identity, education, resistance, young men, heterotopia

Med denne artikel ønsker vi at sætte fokus på en gruppe unge mænd i Danmark, der alle lever uden for byer i landzoner (Syd- og Vestsjælland), og som alle deltager i et uddannelsesforløb på en erhvervsskole. Vi har mødt disse unge mænd i et forskningsprojekt¹, vi har gennemført i perioden 2011–2016, og som har interesseret sig for, hvordan unge i og på kanten af erhvervsuddannelserne forsøger at etablere forskellige former for tilhør og sammenhænge på tværs af uddannelse, ungdomsliv og lokalområde (Larsen, Thingstrup & Wulf-Andersen, 2014). Udgangspunktet for artiklen er, at selvom uddannelse er både en primær og nødvendig motor for unges tilhør i samfundet, skygger et ensidigt fokus på uddannelsernes formelle kvalificering for, hvordan udsatte unges aktuelle og ofte højst komplicerede livssammenhænge ser ud. Fokus på sammenhænge og koblingspunkter mellem livet i skolen og livet uden for skolen og på ungdomskulturer frem for på elevkulturer åbner for en ny måde at forstå sociale differentieringsprocesser blandt unge på, samt hvorfor disse unge har svært ved at få et tilhørsforhold til uddannelse.

Vi har andre steder argumenteret for vigtigheden af en teoretisk opmærksomhed på, hvordan unges læreprocesser og livssituationer ser ud i et helhedsperspektiv (Larsen m.fl., 2016). Vi har der formuleret et teoretisk afsæt, som forbinder begreber som *tilhør*, *social læring* og *sted* i et særligt facetteret perspektiv, som identificerer unges konkrete relationer til uddannelse som noget langt bredere og mere komplekst end spørgsmålet om formel kvalificering (ibid.). Fra denne position fokuserer vi på unge menneskers modsætningsfulde erfaringer og differentierede muligheder for at opleve at høre til. Dette giver et særligt, eksemplarisk blik på forståelse og håndtering af unges tilhørsmuligheder og overgange i uddannelse og hverdagsliv, som kan bidrage nuancerende i analyser af mange forskellige (nordiske) unges situation i spændet mellem uddannelse, ungdomskultur og lokale betingelser (Cuervo & Wyn, 2014).

Denne artikel zoomer ind på en lille gruppe unge mænds fortællinger om deres liv henholdsvis inden for og uden for en skolekontekst. Konkret er der tale om seks unge mænds dialog med os og hinanden om uddannelse og ungdomsliv i deres lokalområde. De unge mænd er alle placeret i et uddannelsesforløb som smed eller automekaniker i et praktikcenter på en erhvervsskole. I forhold til denne artikels empiriske nedslag er det således relevant at forbinde vores overordnede teoretiske perspektiv med en forståelse af maskulinitet som en relationel social praksis, der samvirker med uddannelse, ungdom og andre identitetskategorier, og som udgør en væsentlig dimension i de unge mænds muligheder for at skabe tilhør til konkrete fællesskaber og steder (Connell, 2005; West & Zimmermann, 1987).

Formålet med artiklen er at vise, hvordan unges aktiviteter og erfaringer (her relateret til biler) uden for skolen, som i nogle henseender fremstår uhensigtsmæssige, risikable og

1. Forskningsprojektet «Unge læreprocesser i og omkring erhvervsuddannelse i og omkring erhvervsuddannelser», der havde til formål at undersøge forholdet mellem uddannelseskultur og ungdomskultur med henblik på at udvikle nye tilbud til «udsatte» unge.

i modsætning til et uddannelsesperspektiv, samtidig er med til at understøtte (faglige, maskuline, voksen-) identitetsudviklinger, der netop kan bygge bro til uddannelse. Udfoldelsen af et dobbeltblik på, hvad unge er optaget af uden for skolen, og som noget, der har potentiale til såvel at understøtte uddannelsesprojektet som at udfordre det, er således en central ambition i artiklen. Artiklens empiriske nedslag illustrerer netop denne dobbelthed og kan således ses som eksemplarisk udtryk for, hvordan også andre unge i nogle af vores øvrige tidligere forskningsprojekter taler forholdet mellem livet i og livet uden for skolen frem (se f.eks. Larsen, Thingstrup & Wulf-Andersen, 2014).

TILHØR OG MODSTAND – BILEN SOM IDENTITETSSKABENDE

Med vores teoretiske afsæt for denne artikel ønsker vi at fremhæve en forståelse af unges deltagelse i *forskellige* hverdagslige praksisser som en samlet proces af identitetsdannelse og meningsforhandling (Larsen m.fl., 2016: 114). Anvendelsen af begreber om tilhør, social læring og sted åbner for en bredere kontekstfølsom forståelse af, hvordan unge oplever, forstår og er tilknyttede bestemte steder, som former og formes af deres differentierede adgang til konkrete uddannelsessteder (Larsen m.fl. 2016: 113). Vi trækker her på Bronwyn Davies' begreb (*be*)longing, der gør opmærksom på sammenhængen og samspillet mellem at høre til (belonging), at være (being) og at længes mod nye identitetsmuligheder (longing) (Davies, 2000). I samspil med et begreb om social læring (Lave & Wenger, 1991; Wenger, 2004) og om læring som tilblivelse (*learning as becoming*) (Colley m.fl., 2003) bidrager dette teoretiske afsæt til en forståelse af læring, hvor uddannelse og uddannelsens formelle indhold og formål ikke er det primære omdrejningspunkt i unges identitetsdannelse. Både vores egen og andres forskning viser, at det bredere spørgsmål om *tilhør* (og mangel på samme) er et mere genkendeligt og dækkende begreb for unges egne erfaringer og det, de selv oplever som væsentligt for sammenhæng og retning i deres hverdagsliv (Neidel, 2013; Wulf-Andersen & Larsen, 2013; Cuervo & Wyn, 2014).

Ved samtidig at fokusere på unges *steder* som betydningsfulde kan vi identificere unges egne erfaringer, som de udfolder sig i og uden for formelle institutionelle sammenhænge. Steder er centrale i forhold til at reproducere en særlig orden og en særlig forestilling om kulturelle enheder og helheder, som der kan kæmpes mere eller mindre eksplicit om (Antonsich, 2010: 650). Steder opstår og forgår i samme udstrækning som unge tillægger, skaber og genskaber (ungdoms)kulturel betydning i forhold til steder, rum og flader – og i det omfang, de får lov at opstå, uden at andre udfordrer de unges ret til dette territorium (Rasmussen, 2006: 142). Organiseringen af de lokale steder udtrykker og former særlige grænsesætninger, inklusioner og eksklusioner i forhold til og mellem unge (Massey, 1998; Rasmussen, 2006; Cuervo & Wyn, 2014). Unges «egne steder» kan således være flygtige og undselige, og de pladser, hjørner, gårde og kroge samt biler, som de unge udpeger som «deres steder», kan måske ikke umiddelbart af udenforstående genkendes som andet end en byggegrund, en ventesal på en station, en tom korridor (Rasmussen, 2006; Larsen m.fl., 2016).

I denne artikel udgøres sådanne «egne steder» først og fremmest af tilsyneladende gamle bilvrag, der imidlertid viser sig at have afgørende betydning for nogle unge mænds ungdomsliv, identitetskonstruktioner og relationer til uddannelse. Vores analyser viser, at bilen for nogle unge mænd bliver et redskab – et fartøj – for maskulinitetskonstruktion, og

den fungerer som et magtfuldt redskab. Dette sker netop på grund af bilens evne til at skabe et videre og mere velordnet rum om de unges produktion af tilhør og deres længsel efter personlig intimitet, sociale relationer, kulturelle fællesskaber og autonomi (Mogensen, 2002; 2003; Balkmar, 2012). Inspireret af Hetheringtons arbejde med begrebet heterotopia (oprindelig Michel Foucault) kan bilen ses som et rum, der skaber en ændret social orden i relation til den verden, der omgiver bilen – et heterotopia. Det kendetegner heterotopia, at modsætninger og udvekslinger mellem frihed og kontrol her bliver særligt tydelige (Hetherington, 1997: 18). Heterotopia er et rum, hvor sociale praksisser – frihed, modstand, orden og kontrol – har mulighed for at overskride de sociale praksissers egen orden og logik. Derigennem installeres der en uafsluttet eller ubestemt konstitution af subjektivitet – det skaber med andre ord en åbenhed i de forskellige måder, som mennesker kan blive til på (Hetherington 1997: 39 ff.).

Bilen er et sådant rum, hvor identitet og tilhør udtrykkes – i relation til og nogle gange i modsætning til forskellige magtfulde sociale institutioner. Unge søger ofte anerkendelse i sociale arenaer, der ligger uden for de mere formelle institutioner, sådan som det er beskrevet i klassiske (uddannelses)kulturstudier og i maskulinitetsforskning (Willis, 1977; Kryger, 1988; Frosh et al, 2002). Bilen er således et eksempel på de rum for modstand og opposition mod «systemet» og institutionelle praksisser, som unge udtrykker i deres hverdagsliv (Connell, 2000: 137). Modstandspraksisser defineres her først og fremmest som grundlæggende kritikker af fremherskende institutionelle praksisser og strukturer samt af ulige muligheder for deltagelse i en given social praksis. Modstandspraksisser kan udtrykkes med symbolsk og kropslig kreativitet i sub- og ungdomskulturelle former for sprog, stil og billeder, der viser, hvordan unge konkret arbejder på at skabe tilhør, egne steder og mulighedsrum – i uddannelse såvel som i samfundet som sådan (Willis, 1990; Williams, 2011). Det er i forlængelse af disse perspektiver, at bilen i vores empiriske nedslag kan siges dels at udgøre et rum for udvikling af de unges sociale relationer og (uddannelses)praksisser, dels at indgå i en konkret modstandspraksis rettet mod samfundsmæssige betingelser for uddannelsesdeltagelse i udkantsområder. I dette perspektiv kan modstand ses som en lokal ungdomskulturel deltagelsesform mellem frihed og kontrol, der i nogle situationer indeholder et potentiale til at skabe social forandring og destabilisere uretfærdige og marginaliserende sociale praksisser og relationer (Giroux, 1992; 1996).

VÆRKSTEDER – KOLLEKTIVE TEMATISERINGER AF UNGDOMSLIV PÅ TVÆRS AF STEDER

Det metodiske design i projektet – en særlig form for værksteder – ligger i direkte forlængelse af ovennævnte teoretiske perspektiver. Værkstedsmetoden blev valgt, fordi den er velegnet til at skabe rum for, at de unge deltagere kan tematisere deres personlige erfaringer, og fordi værkstedet giver deltagerne mulighed for at udvikle kollektive perspektiver og horisonter med potentiale til at overskride den enkelte deltagers erfaringsperspektiv (Kampmann, 1997). Værkstedformen, vi arbejder i, er inspireret af bl.a. fremtidsværkstedet (Nielsen & Nielsen, 2006; Jungk & Müllert, 1984), fortællerværkstedet (Krøjer & Hutter, 2006, 2008), gruppeinterview (Currie & Kelly, 2012) og «memory work» (Haug, 1987, 1992). Værkstederne producerer – om end i miniformat – et socialt læringsrum, der er

karakteriseret ved interesseret lytning, god tid, anerkendelse og kollektiv refleksion – et rum, hvor relationer og hverdags erfaringer kan udvikles og udveksles over tid. Dette metodiske greb er centralt, fordi det etablerer en kollektiv ramme, hvor de unge mænd kan forholde sig til og i fællesskab bearbejde sociale vilkår og muligheder i relation til uddannelse og ungdomsliv. Således understøtter det metodiske design en vidensproduktion, der er tæt på unges konkrete erfaringer i og oplevelser af en specifik lokal kontekst.

I forbindelse med det ovennævnte forskningsprojekt, der ligger til grund for denne artikel, har vi gennemført i alt 3 værksteder med 26 unge mænd og kvinder i 3 forskellige lokalområder, hvor de unges oplevelse af og i lokalområdet, identitets- og hverdagslivsspørgsmål var sat i centrum. En fælles kontekst for disse værksteder var, at de var lokaliseret i geografiske yderområder, hvor uddannelses- og beskæftigelsesmulighederne er betragteligt begrænsede og det generelle uddannelsesniveau lavere set i forhold til de store byer. I dansk kontekst har disse områder og deres befolkning politiske været talt frem som problematiske, under henvisning til i særdeleshed drenge og unge mænds, manglende orientering mod uddannelse (Larsen & Thingstrup, 2013). Således var det en primær forskningsmæssig interesse i projektet at undersøge unges, og særligt unge mænds, egne fremstillinger af lokalområdets, ungdomslivets og uddannelses betydning i deres liv.

I artiklen går vi tæt på eksemplerne fra et af disse værksteder, hvor deltagerne var 6 mænd og 1 kvinde i alderen 18–23 år, der som nævnt alle var placeret i et skoleforløb på et praktikcenter på en erhvervsskole. Netop dette værksted er valgt som nedslag her, fordi det eksemplarisk viser, hvordan de unge mænd gennem værkstedsarbejdet tematiserer og kollektivt bearbejder deres hverdagslivserfaringer i relation til modsætningsfulde erfaringer af tilhør og modstand – og viser de mange facetter af den kobling mellem bilen og uddannelse, som fremstår som et omdrejningspunkt for de unge mænd.

Værkstederne havde som formål at tematisere ungdomslivet i de unges respektive lokalområder, og arbejdet i værkstederne blev struktureret på følgende måde. Først arbejdede værkstedet med en kritikfase (*hvad kan du ikke lide ved at være ung i denne by?*) og efterfølgende en positiv fase (*hvad kan du godt lide ved at være ung i denne by?*). Hvert værksted arbejdede over to dage med en uges mellemrum; i den mellemliggende periode fotograferede de unge steder i deres lokalområde, som de forbandt med hhv. noget godt og noget dårligt. Disse billeder dannede udgangspunkt for yderligere nuanceringer og samtaler om erfaringer med uddannelse og ungdomsliv i en særlig lokal kontekst. Arbejdet med fotografier kobler aktionsforskningstilgangen med traditioner for fotoeliciterede interview og «photo voice» (Rasmussen, 2013). Billeder åbner i værkstedet for konkrete detaljerede eksempler fra og diskussioner af unges hverdagsliv på tværs af forskellige arenaer. Dette bidrager til at etablere et møde med unge som vidende subjekter, der bringer noget for dem centralt ind i værkstedet. I form af billeder, men også i form af deres indsigter, erfaringer, interesser, dagsordner osv. At arbejde med billeder ind i værkstedsformen har bidraget til at holde fokus på unges fortællinger, fortolkninger og erfaringer af livsmuligheder – uden nødvendigvis at tale dem efter munden.

Gennem de unges fotografier af og fortællinger om et liv som ung i et landligt område har vi undersøgt de unges hverdagslivserfaringer og oplevelser med det danske velfærdssystem i form af uddannelse og beskæftigelsesindsatser. De unges fotografier og fortællinger er produceret af de unge selv og fremstillet og formidlet i samarbejde med værkstedets

andre unge deltagere og forskere i to på hinanden følgende værksteder. Når unge selv får mulighed for at formulere deres centrale erfaringer, sker det sjældent helt på den måde, som voksne og professionelle forestiller sig eller taler om det på. Unge udtrykker gerne deres erfaringer på mere sammensatte og multiple måder end de begreber, forskere og andre voksne forsøger at indkredse deres hverdagsliv med. Derfor har værkstederne haft som deres centrale formål at udvikle viden om, hvordan unge selv forstår og opfatter deres konkrete hverdagsliv for herigennem at få indsigt i unges ofte komplekse og mangfoldige erfaringer og livsforhold (Rasmussen & Smidt, 2002).

For at rammesætte de tematikker og billeder, som artiklens analyse bygger på, præsenteres ganske kort en løselig opremsning af de unges fotografiske motiver fra de tre gennemførte værksteder og en karakteristik af de temaer, som blev rejst på baggrund af disse billeder. De unges fotografier viste generelt meget konkrete hverdagslivselementer – eksempelvis den lokale natur og landskaber; gode venner og veninder; katte, hunde, heste og andre kæledyr; uddannelsessteder og skolebygninger; konkrete arbejdslokaler og resultater af arbejdsopgaver; sodavand, is, kagetallerkner, slik i poser, mad og måltider; cigaretpakker med advarsler om sygdom og død på indpakningen; øl og alkohol; biler og motorcykler; byer, huse, bygninger, butikker og hjem. Fotografierne repræsenterer således de forskellige unges konkrete personlige forsøg på at udpege vigtige og betydningsfulde *ting*, *steder* og *personer* i deres liv.

På baggrund af fotografierne udviklede der sig nogle diskussioner, der tematiserede en række af de centrale udfordringer, de deltagende unge oplevede i forbindelse med deres ungdomsliv. Ofte viste billedernes motiver sig at rumme en dobbelt betydning, som først stod frem, når de unge i værkstedet begrundede deres valg af motiv eller kollektivt diskuterede, hvad billedet forestillede. Eksempelvis blev fotos af hjemmet både talt frem som et billede på trygheden ved at bo sammen med familien og have forældre tæt på og samtidig som et billede på det vilkår, at det er svært at få uddannelsesstøtten til at slå til. Denne økonomiske usikkerhed gør det i praksis vanskeligt for nogle af disse unge at etablere en selvstændig tilværelse og flytte fra barndomshjemmet. I andre eksempler blev fotos af dyr talt positivt frem som billeder på trofaste og tillidsfulde relationer, nogle, der altid er der og aldrig sladrer – og samtidig som billeder på, at flere af de unge netop oplever et underskud af den type relationer til deres menneskelige netværk. Dyrene udfylder her en plads for unge, der fortæller om at føle sig meget ensomme. Billeder med motiver som alkohol og festscener blev fremhævet som billeder, der portrætterede skæg og ballade, gode venner og potentielle kærestes. Og samtidig som billeder, der handlede om, hvordan det at drikke sig fuld bliver et middel til at blive inkluderet i fællesskaber og overkomme barrierer og frygt i forhold til at være fortrolig med andre og indgå i mere intime relationer. Endelig blev fotos af betydningsfulde steder trukket frem som mulige scener for selvbestemmelse for i fællesskab med andre unge at definere egne rammer og kulturer. Og samtidig som skrøbelige steder, som hele tiden var i risiko for at blive *taget*, blive *lukket* eller blive *givet væk* til andre af de formelle myndigheder.

Alle disse temaer bidrager til en bredere analyse af unges tilhørs- og deltagelsesmuligheder – på tværs af uddannelseslivet og «livet uden for skolen» – som vi har udfoldet andetsteds (Larsen, Thingstrup & Wulf-Andersen, 2014). I det følgende vil vi gå tættere på et par eksempler, hvor konkrete fotografier ligesom i de ovenstående eksempler har dob-

beltydige og modsætningsfyldte erfaringer knyttet til sig. I disse nedslag zoomer vi ind på, hvordan 6 unge mænd i et af vores værksteder forsøger at etablere tilhør og sammenhæng i og imellem deres uddannelsesforløb og deres ungdomsliv, og hvordan deres biler på en række måder spiller en rolle i den forbindelse.

INDEN FOR SKOLEN – PRAKTIKCENTERET OG «ELEVER UDEN CHANCER»

Vi møder som nævnt de unge mænd via skolen, nærmere bestemt et praktikcenter (som er en del af erhvervsuddannelserne). Praktikcenterkonstruktionen er et af en række instrumenter og institutionelle organiserings tiltag, der skal sikre, at flere unge i Danmark hurtigere gennemfører deres uddannelse og finder beskæftigelse (Undervisningsministeriet 2010; 2011). Praktikcentrene er som sådan skrevet ind i de senere års danske uddannelsespolitiske fokus på uddannelsespligt. Praktikcentrene skal konkret hjælpe unge, der ikke af sig selv kan finde en læreplads. Antallet af unge på praktikcentrene er stigende og antallet af lærepladser faldende, hvilket sætter det danske vekseluddannelsesprincip under pres (Helms Jørgensen, 2011). Især i udkantsområder har tendensen været, at der bliver længere mellem praktikpladserne og længere til både virksomheder og praktikcentre. Uddannelsesforløbene i praktikcentrene anses som en nødvendig løsning for, at en gruppe af unge kan gennemføre deres uddannelse – men opfattes samtidig af både de unge, uddannelsesstederne og arbejdsgiverne for at være en nødløsning, der ikke har samme kvalitet som ordinære lærepladser. Om end praktikcentrene er et forsøg på at løfte en del af ansvaret for de strukturelle praktikpladsproblemer fra de unges skuldre, betones fortsat de danske såkaldte EMMA-kriterier med fokus på elevens vilje til mobilitet: «Eleven skal fra afslutningen af grundforløbet og under hele skolepraktikforløbet opfylde egnethedsbetingelserne. Eleven skal således være Egned, Mobil geografisk, Mobil fagligt og Aktivt praktikpladssøgende» (jf. LBK 789 16/6 2015 § 66). Unge kan således kun få plads i et praktikcenter, hvis de opfylder disse betingelser – herunder løbende søger en ordinær praktikplads. Hermed er praktikcentret i udgangspunktet et sted, hvor unge placeres og anbringes, når de er «egnede», men alligevel langt fra er «de bedst egnede». I eksemplet nedenfor fokuserer vi konkret på en dialog om meningsløshed forbundet med uddannelsen og praktikcentrets praksis, som de unge mænd diskuterede og blev opmærksomme på i værkstedet.

Et af de fotografier, der blev taget og vist i forbindelse med værkstedet, forestiller hovedindgangen til erhvervsskolens område: et parkeringsområde foran en skolebygning og et stort skilt med påskriften «EUC» (Erhvervs Uddannelsescenter).

I værkstedet gennemgår vi først billedet i detaljer. Adam, der har taget billedet, fortæller, hvorfor han har valgt motivet, og hvad man kan se på billedet, og de øvrige deltagere får lejlighed til at sige, hvad billedet får dem til at tænke på. Adam forklarer, at han tog billedet, fordi han synes, at skolen er «et godt sted at være». Særligt bemærker han en specifik lærer, John, som Adam oplever (i modsætning til andre ældre lærere) møder drengene med humor og en spøgfuld omgangstone – en af drengene omtaler John som «skøre tosse». Samtidig har John «noget overblik» og stimulerer drengenes interesse i arbejdsopgaverne – «han får mere gang i os, end de andre gør». Et par af de andre unge mænd i værkstedet kender også John, og de lader til at være enige i Adams beskrivelse af ham. De taler videre om situationen på fotografiet – om billedet er taget morgen eller eftermiddag, de kommenterer

træerne og bilerne på parkeringspladsen, hvilke biler er nye, og hvilke er grimme. Adam læser højt, hvad der står på skiltet: «EUC». Og Kenny griber forkortelsen og udfolder den til «Elever Uden Chancer». Alle griner og snakken fortsætter:

Adam: «Ja, sådan kan vi også sige det».

Peter: «Ja, den har vi fået at vide før» [der grines højlydt].

Trine: «Det har jeg aldrig hørt før».

Kenny: «Ved du så, hvad VUC står for? Voksne Uden Chance».

Kevin: «Nej, hvor sjovt».

Kenny: «Og der går min kæreste».

Adam: «Det gør min også».

Kevin: «Så I er bare et perfect match».

Kenny: «Ingen af os har en chance for noget som helst, så det er lige meget».

Vi spørger dem, hvem der har fundet på udtrykket «Elever Uden Chancer», og det er de ikke sikre på eller enige om. En peger i retning af de mere akademiskorienterede ungdomsuddannelser: «Folk fra gymnasiet og handelsskolen og sådan». En anden siger, at det er den slags, man finder på, «når man keder sig». En tredje mener, at udtrykket kommer fra en specifik (type) lærer, som ikke er særlig populær.

Den analytiske pointe her er ikke at fastslå den faktiske kilde til udtrykket – men snarere at vise, hvordan det konkrete fotografi initierede en kollektiv humoristisk dialog, som åbnede for flere af de unges erfaringsperspektiver. Den konkrete udveksling i forlængelse af udtrykket «Elever Uden Chancer» udpeger forskellige aktører eller grupper, som disse unge mænd oplever sig i opposition til eller i konkurrence med. Samtalen åbner derved for en tematisering af de unge mænds relationer til andre grupper af unge i det lokale område, i uddannelseshierarkiet og i konkurrencen om jobs såvel som deres relationer til forskellige lærere og uddannelsesmiljøer. De unge mænd drøfter f.eks. oplevelsen af at kede sig i skolen og at have vanskeligt ved at finde skoleaktiviteterne meningsfulde. Dialogen binder med andre ord an til de unge mænds oplevelse af særlige dynamikker i lokalområdet og i uddannelsessystemet, der fremstår truende, og de bidrager med særlige kønnede kritikker af deres konkrete livsomstændigheder. De unge mænds jokes er ikke bare sjov og ballade, men konkrete bearbejdnings og udtryk for, hvordan den diskursive udpegning af dem som «elever uden chancer» har en reel sammenhæng med deres oplevelse af eksklusion fra arbejdslivet og af at finde det svært at få øje på deres chancer og mulige fremtider. På den måde træder også lukkede horisonter, håbløshed og meningsløshed frem i de unges udpegning af deres konkrete handlemuligheder.

En af de unge mænd fortalte efterfølgende, at han var blevet rådet til at skifte fra auto-mekaniker- til smedeuddannelsen, fordi chancerne for en praktikplads var bedre der. Han havde fulgt dette råd, men havde stadig ingen praktikplads. En anden ung mand i værkstedet svarede, at han (på samme skole, i samme lokalområde) var blevet givet det omvendte råd og havde skiftet fra smede- til automekanikeruddannelsen for at forbedre sine chancer. Heller ikke han havde fundet en praktikplads. Denne paradoksale erkendelse af, at begge de unge mænd havde opgivet deres primære uddannelsesvalg og forlænget deres uddannelsestid uden at opnå større sikkerhed i deres uddannelse eller tættere tilknytning til arbejdsmarkedet, fører til deres oplevelse af at være magtesløse. Det gør i en vis forstand deres uddannelsesengagement dobbelt meningsløst og peger på en række strukturelle problemer, når uddannelsespolitikken, vejledningspraksissen og skolepraktikken skaber sådanne brud i forhold til de unges gennemførelse af uddannelse og deres muligheder for at komme i arbejde. Oplevelsen af at være (kategoriseret som) chanceløse gør det vanskeligt for dem at føle, at de hører til i såvel elevfællesskaber såvel som på uddannelsessteder. Bilerne bliver her et centralt omdrejningspunkt i de unge mænds forsøg på at bygge bro ved at engagere sig i sociale praksisser og faglige fællesskaber.

UDEN FOR SKOLEN – BILEN SOM RESSOURCE OG MODSTAND

I værkstedets billedsamling var der mange fotografier af biler, og fortællingerne om disse biler, unge, der arbejder på dem, og unge, der kører galt i dem, er konkrete eksempler på, hvordan de unge mænds faglige og symbolske relation til biler blandt andet knytter an til deres uddannelsesengagement – men også på, hvordan biler er flettet ind i mange og vidt forskellige typer af fortællinger og erfaringer.

Eksempelvis fortæller Bo hen over et fotografi af hans første bil om den personlige tilfredsstillelse, der er forbundet med, at han selv kan «bygge sin bil op».

Bo: Det er jo ligesom også federe, det der med, at du selv har bygget en bil op så ... end at du går ud og køber en, en anden person har gejlet. [...] Så kan du mere sige: Okay, det er mig, der har stået for alt det der, det er mig, der har sørget for, at den ser sådan ud, det er mig, der har gjort, at den kan gøre det.

Bo udtrykker en tydelig stolthed ved at kunne lave sin egen bil frem for blot at købe en ny og færdig model. Bos personlige forhold og glæde ved at kunne reparere biler forbinder sig til et bredt identitetsprojekt, men er samtidig knyttet til kompetencer i det faglige arbejde med bilerne på skolen og i virksomhedens autoværksted. Den konkrete kobling af det personlige med det faglige er med til at gøre uddannelsesdeltagelsen meningsfuld for Bo. Den bidrager også for de andre unge mænd som en primær horisont for dem som netop auto-mekaniker- og smedelærlinge. Sammenhængen mellem maskulinitet, biler og faglighed gives yderligere social og kulturel betydning i det faglige fællesskab.

Andre bilfotografier var afsat for fortællinger, der handlede om bilen som en mulighed for en generationsmæssig uafhængighed i forhold til forældre. Bilen blev omtalt som en mulighed for at transportere sig selv og som noget, der øgede aktionsradius i forhold til uddannelsessteder, sociale netværk og potentielle kærester, når de unge mænd kører

omkring for at «se på damer». Som sådan fremstår bilen dels som et nødvendigt (transport)middel til at realisere en generationel, geografisk og uddannelsesmæssig mobilitet, dels som central for at etablere og fastholde sociale relationer til venner og kærester. Begge dele er centrale elementer for at kunne anerkendes som en selvstændig, uafhængig person – at have «sit eget» – og bilen bliver derfor et vigtigt tegn på myndighed og voksenstatus. Omvendt peger nogle af fortællingerne dog også på, hvordan bilen samtidig producerer en økonomisk afhængighed af forældre og er en faktor, der bidrager til at fastholde de unge mænd i barndomshjemmet.

Biler var også impliceret i en anden type fortællinger om risici, om at «tage chancer». De unge mænd havde flere fortællinger om at køre stærkt, om at køre om kap på «Striben» – et særligt stykke vej, hvor unge mænd fra hele Sjælland mødes for at køre ræs – og om venner eller bekendte, der er blevet dræbt eller skadet i trafikulykker. En enkelt kan også forestille sig sin egen fremtid som «død» eller forulykket. Som en af de unge siger: «Forrige år! Forrige år var der rigtig mange, der døde». I værkstedet viser Kenny et billede af en bil, der er knust mod et vejtræ, angiveligt med tre unge menneskers død til følge. Han siger:

Det var en af mine kammerater, der kvajede sig rigtig meget der, og sådan noget, det gad jeg bare ikke lige pludselig mere, blev lidt ældre. Kom til at tænke lidt mere på en uddannelse og komme lidt videre i mit liv, i stedet for at løbe rundt og fucke det op.

De unge mænd i værkstedet forsøger at afgrænse sig fra en sådan voldelig bilkultur – blandt andet siger Kenny:

Altså, jeg har, jeg har lukket meget af min vennekreds ned, fordi de begyndte at gå lidt længere, end jeg selv ville, eller MEGET længere, end jeg selv ville. De begyndte på det der, som jeg sagde, jeg ville aldrig nogensinde stjæle en bil, og jeg vil ikke køre uden kørekort, efter der var sket det. Fordi jeg ville ikke selv sidde, lade folk sidde i en situation, hvor jeg var væk ...

Kennys opgør med bilrace som social praksis bliver her formuleret som en læreproces og en moralsk og ansvarlig stillingtagen til ikke at løbe risici. Det er socialt uansvarligt over for de mennesker, han kender, at de skal opleve at miste en søn eller en ven i en dumdristig bilmanøvre. Det er kendt, at unge mænds specifikke anvendelse af biler kan ses som et middel til at konstruere maskuline identiteter. Balkmar har især fremhævet en sammenhæng mellem unges fremstilling af en traditionel arbejderklasse maskulinitet og deltagelse i et bredt katalog af bilaktiviteter, f.eks. bilstyling og gaderæs (2012: 26; 2014; Balkmar & Joelsson, 2010). Vaaranen har også undersøgt unge mænds risikopraksisser koblet til bilen og her fundet, at disse risici kan forstås som klassebaserede praksisser, der forsøger at bearbejde og modvirke de unge mænds erfaringer med ulighed, lavindkomstarbejde og arbejdsløshed (2004, 92). Betragtet i en sådan optik kan de umiddelbart uens fortællinger om biler i vores værksted forstås som kollektiveringer af erfaringer, hvor bilen på den ene side udgør et vigtigt medium for at tage chancer og leve livet farligt og derved et symbol på en maskulin voksenidentitet – og på den anden side knytter sig til drømme og længsler om et liv uden kriminalitet, med uddannelse og arbejde og nære sociale relationer som en del af en fremtidshorisont. Bilen bliver på sammensatte måder både et konkret og symbolsk

udtryk, som de unge mænd kollektivt, subtilt og differentieret fremstiller og reflekterer i forhold til deres hverdagsliv og dets problemstillinger. De unge mænds fortællinger om bilen rækker ud til vigtige historier om de personer, relationer og erfaringer, der i deres optik har betydning for deres identitetsprocesser og navigationsmuligheder i forhold til de marginaliseringstrusler, de oplever at stå over for. På denne måde knytter fortællingerne om bilen sig til oplevelser af chanceløshed og risiko, der sammen med oplevelser af meningsfuldhed og tilhørsforhold kobles til det modsætningsfulde spørgsmål om, hvordan disse unge kan etablere en selvstændig maskulin identitet. Bilen udgør således en kulturel ressource, som de unge på forskellig vis kan anvende til at udtrykke deres forankring og liv i relation til lokalområdets fysiske og sociale vilkår. Den mening, de unge tilskriver bilen, har, som også Bunar viser, en både symbolsk og konkret praktisk betydning for de unges selvforståelse (2009: 167–8).

BILEN SOM KOBLINGSPUNKT TIL UDDANNELSE

Denne artikels eksempler og analyser understreger vigtigheden af at skabe rum, hvor unge kan ytre deres hverdagserfaringer og samtidig forholde sig til andre unges oplevelser, tanker og følelser. I den fælles drøftelse i værkstedet bliver nye dimensioner af de unges liv synlige for såvel den enkelte som hele gruppen af unge. I værkstedets samtaler forsøger vi som forskere – med et kritisk blik på (vores) ekspert- og voksenposition – at facilitere dialoger og undersøgende læreprocesser med de unge med henblik på i fællesskab at udvikle viden og social fantasi, «der udspringer af almindelige menneskers brudte livssammenhænge» (Nielsen, 1997: 149). Eksemplerne ovenfor viser, hvordan de unge gennem konfrontationer med deres egne og hinandens oplevede fronter, kriser og hverdagspraksisser foretager en begyndende eksplicit formulering af kritik og modstand. De unge formulerer deres konkrete ønsker om faglige og sociale tilhørsforhold og en mere lovende, chancefuld fremtid. De assisterer hinanden i at producere en styrket social orienteringsevne, der på en og samme tid identificerer og sætter sig ud over hverdagens begrænsede horisont. De unges refleksioner over deres modsætningsfulde erfaringer opstår i et rum, hvor de unge inviteres til at dele og forholde sig til oplevede vanskeligheder og sårbarheder i fællesskab. For en del af de deltagende unge mænd var det ifølge dem selv første gang, de oplevede et sådant rum og fællesskab.

Drenge fra udkantsområder har i dansk politik og offentlighed været udpeget som taberne og som det vigtigste problem i forhold til målsætningerne på ungdomsuddannelsesområdet. Ved at tilgå dette forskningsområde med teoretiske orienteringer som tilhør, social læring, sted og modstand bidrager vi med et udvidet blik på unges situation. Samlet set er vores teoretiske orienteringer og værkstedsdesignet udtryk for gerne at ville insistere på at fremstille ny viden om, hvordan unge konkret lever og tænker om deres ungdomsliv, om deres mulighed for at håndtere hverdagens modsætningsfulde erfaringer og omsætte disse til social fantasi og læring. Viden, som flyder ind i forskningen såvel som i de unges refleksioner over eget liv.

Opmærksomhed på, hvordan det at høre til forskellige steder har betydning for uddannelsesdeltagelse, bidrager med nuancerede indsigter i, hvordan strukturelle forhold, som unge ikke har indflydelse på, konkret udfordrer deres vej ind i og gennem uddannelse. For

eksempel viser artiklens eksempler, hvordan uddannelsessystemet til tider paradoksalt bidrager til at vanskeliggøre de unges muligheder for at gennemføre deres uddannelse og komme i arbejde – her konkret, når centraliseringsbevægelser i uddannelsesverdenen slår igennem for unge i udkantsområder. Dette er vigtig viden, der har betydning for, hvordan vi kan tale om og forstå unges relationer til og deltagelse i uddannelse i anderledes termer end individuel parathed, egnethed, motivation og mobilitet.

Ligeledes tilbyder et teoretisk, metodisk og empirisk fokus på tilhør og sociale læreprocesser en mulighed for at få øje på, hvordan de unge mænd i nærværende forskningsprojekt ønsker og forsøger at koble sig til uddannelse. Artiklens analyser peger på, at biler kan være et konkret omdrejningspunkt for dette. Bilerne er centrale for, hvordan disse unge mænd i gennem det praktiske arbejde i værkstederne i et praktikcenter kan skabe mening i deres uddannelsesdeltagelse, og hvordan denne meningsfuldhed er koblet til væsentlige erfaringer i deres bredere ungdomsliv – på trods af ungdomslivets ambivalenser. Der er et sammenfald mellem de unges sociale og symbolske optagethed af biler og erhvervsuddannelsens kulturelle og faglige genstandsgørelse af bilen, og som gennem en kobling af maskuline ressourcer og bilpraksisser har potentiale til at producere sociale praksisfællesskaber. Bilen udgør i den forstand både et symbol og en artefakt, der betegner de unges erfaring af at høre til og at blive anerkendte som kompetente og myndige faglige og sociale personer. Der er netop forskellige deltagelsesmuligheder inden for og uden for skolen. De unge mænd oplever, at de inden for uddannelsessystemet har få handlemuligheder og ringe reel frihed til at bevæge sig mod den fremtid, de ønsker. Bilen rummer her muligheden for, at de unge kan udtrykke modstand og distance til deres erfaringer med uddannelsens instrumentelle relation til unges liv, der lukker ned for deres syn på fremtiden og sig selv. Bilen kan her forme udgangspunktet for en særlig betydningsfuld social praksis, der giver rum til de unge mænds længsler og ønsker om frihed til selv at bestemme, hvad det er vigtigt at forholde sig til. For andre grupper af nordiske unge vil det være noget andet end biler, der udgør den centrale sociale og kulturelle ressource. Studier af unges konkrete hverdagsliv og fremtidsorienteringer med fokus på tilhør, sted, social læring og modstand (og blik for både artefaktiske og symbolske udtryk herfor) bidrager således med viden, vi vanskeligt får øje på gennem analyser af relationen mellem unge og uddannelse som et mere enstrengt fænomen.

REFERENCER

- Antonsich, M. (2010). Searching for Belonging – An Analytical Framework. *Geography Compass*, 6(4), 644–659.
- Balkmar, D. (2012). *On Men and Cars. An ethnographic study of gendered, risky and dangerous relations*. Linköpings Universitet, Institutionen för TEMA.
- Balkmar, D. (2014). Negotiating the «plastic rocket»: masculinity, car styling and performance in the Swedish modified car community. *Norma: International Journal for Masculinity Studies*, 9(3), 166–177, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/18902138.2014.943004>.
- Balkmar, D., & Joelsson, T. (2010). Den bioniske mannen på autoerotiske äventyr – mäns risktagande i trafikrummet. *Norma: Nordisk tidsskrift for maskulinitetsstudier*, 5(1), 28–44.
- Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser LBK 789 16/6 2015. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=170605>.

- Bunar, N. (2009). *När marknaden kom till förorten. Valfrihet, konkurrens och symbolsk kapital i mångkulturella områdets skolar*. Studentlitteratur.
- Colley, H., David, J., Diment, K., & Tedder, M. (2003). Learning as becoming in vocational education and training; class, gender and the role of vocational habitus. *Journal of Vocational Education & Training*, 55(4), 471–498.
- Connell, R. W. (2000). *The men and the boys*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. (2005) [1995]. *Masculinities* [2nd Edition]. Cambridge: Polity Press
- Cuervo, H., & Wyn, J. (2014). Reflections on the use of spatial and relational metaphors in youth studies. *Journal of Youth Studies*, 17(7), 901–915.
- Currie D. H., & Kelly, D. M. (2012). Group interviews. Understanding shared meaning and meaning-making. I *Handbook of Qualitative research in education* (red. Delamont, S.), 405–414. Cheltenham: Edward Elgar Publ. Lmt.
- Davies, B. (2000). *(In)scribing body/landscape relations*. Alta Mira Press, Boston.
- Frosh, S., Phoenix, A., & Pattman, R. (2002). *Young masculinities*. Basingstoke, New York: Palgrave.
- Giroux, H. (1992). *Border crossings: cultural workers and the politics of education*. New York: London: Routledge.
- Giroux, H. A. (1996). *Fugitive cultures: Race, violence & youth*. New York: Routledge.
- Haug, F. (1992). *Beyond female masochism – Memory-work and politics*. London: Verso.
- Haug, F. et al. (1987). *Female sexualization – A collective work of memory*. London: Verso.
- Helms Jørgensen, C. (2011). En historie om hvordan frafald blev et problem. I: Jørgensen, Christian Helms: *Frafald i erhvervsuddannelserne*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Hetherington, K. (1997). *The Badlands of Modernity: Heterotopia and Social Ordering*. London: Routledge.
- Kampmann, J. (1997). Barndom og børnekultur, selvregulering og erfaringsprocesser. I K. Weber, B. S. Nielsen, & H. S. Olesen (red.), *Modet til fremtiden: inspirationen fra Oskar Negt*, 231–245. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kryger, N. (1988). *De skrappe drenge*. Unge pædagogers serie, B48.
- Krøjer, J., & Hutter, C. (2006). *Metodehåndbog i fortælleværksteder*. Folkehøjskolernes Forening i Danmark, København.
- Krøjer, J., & Hutter, C. (2008). Kollektivet som korrektiv. Fortælleværksteder som kritik af neoliberalt selvarbejde. *Tidsskrift for arbejdsliv*. 10. årgang nr. 1. 72–88.
- Larsen, L., & Thingstrup, S. (2013). *Rum for mænd? En vidensopsamling om drenge og mænd i uddannelse*. Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv, Roskilde Universitet.
- Larsen, L. Thingstrup, S., & Wulf-Andersen, T. (2014). *Rum for mænd. Tilhørsmuligheder og differentieringsprocesser*, Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv, Roskilde Universitet.
- Larsen, L., Wulf-Andersen, T. Ø., Nielsen, S. B., & Mogensen, K. H. (2016). Udsatte unges uddannelsesdeltagelse: Tilhør og steder som teoretiske perspektiver. *Sociologi i dag*, 46(3), 110–130.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: legitimate peripheral participation*. Cambridge: University Press.
- Massey, D. (1998). The spatial Construction of Youth Cultures: I T. Skelton & G. Valentine (red.), *Cool Places. Geographics of Youth Cultures*. New York: Routledge.
- Mogensen, K. (2002). *Livet begynder ved 150 km/t: En ungdomskulturel undersøgelse af unge trafikanters motivation for at foretage risikohandlinger i trafikken*. Amterne i Danmark. (Unge Trafikanter; Nr. 4, Vol. 1).
- Mogensen, K. (2003). Unge mænds krops- og trafikrisiko. I B. Hølge-Hazelton (red.), *Perspektiver på ungdom & krop* (s. 99–110). [6] Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Neidel, A. (2013). En ny dagsorden – et nyt udviklingspotentiale. I: Socialstyrelsen: *Inklusion, deltagelse og bedring – Unge med psykosociale vanskeligheder i lokalsamfundet*. 6–14 Socialstyrelsen.

- Nielsen, B. S., & Nielsen, K. A. (2006). *En menneskelig natur. Aktionsforskning for bæredygtighed og politisk kultur*. Frederiksberg: Frydenlund.
- Nielsen, K. A. (1997). Ekspertkultur og orienteringsusikkerhed. I K. Weber, B. S. Nielsen, & H. S. Olesen (red.), *Modet til fremtiden* (s. 129–153). Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Rasmussen, K. (red.) (2006). *Børns steder – om børns egne steder og voksnes steder til børn*. Værløse: Billesø & Baltzer.
- Rasmussen, K. (2013). Forskellige typer projekter, hvor børn fotograferer. I: *Visuelle tilgange og metoder i tværfaglige pædagogiske studier* (red. Rasmussen, K.) Kapitel 1, 39–80. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Rasmussen, K., & Smidt, S. (2002). *Barndom i billeder. Børns fotografier set som ytringer om en kultur i bevægelse*. København: Akademisk Forlag.
- Skolepraktik i erhvervsuddannelserne (2010). København: Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling. Hentet fra: <https://www.uvm.dk/Service/Publikationer/Publikationer/Erhvervsuddannelser/2010/skolepraktik2010/3-Egnethedsbetingelserne-EMMA-kriterierne>
- Undervisningsministeriet (2011). *Aftale mellem regeringen og Venstre, Dansk Folkeparti, Enhedslisten og Det Konservative Folkeparti om: En forstærket indsats for flere praktikpladser i 2012*. Hentet 3. januar 2016 (<http://www.uvm.dk/Aktuelt/~UVM-DK/Content/News/Udd/Erhvervs/2011/Nov/111115-Aftale-om-en-forstaerket-indsats-for-flere-praktikpladser-i-2012>)
- Vaaranen, H. (2004). *The Emotional Experience of Class, The American Academy of Political and Social Sciences*, 595, 91–107.
- Wenger, E. (2004). *Praksisfællesskaber*. København: Hans Reitzels Forlag.
- West, C., & Zimmerman, D. (1987). Doing Gender. *Gender and Society*, 1(2), 125–151. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/189945>.
- Williams, J. P. (2011). *Subcultural Theory: Traditions and Concepts*. Cambridge: Polity Press.
- Willis, P. E. (1977). *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. New York: Columbia University Press.
- Willis, P. E. (1990). *Common Culture: Symbolic Work at Play in the Everyday Lives of Young People*. Buckingham: Open University Press.
- Wulf- Andersen, T., & Larsen, L. (2013). «Splittet til atomer» – om unges møder med «systemet». I: *Socialstyrelsen: Inklusion, deltagelse og bedring – Unge med psykosociale vanskeligheder i lokalsamfundet*, 18–26. København: Socialstyrelsen.